

УДК 331.101.38:331.2

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Р. Попівняк, к.е.н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Розвиток економіки України відбувається в умовах, коли праця і заробітна плата як ціннісні орієнтири втрачають своє значення, що підриває економічний і соціальний розвиток суспільства. Деформації у сфері оплати праці набули таких масштабів і глибин, що відбулося фактичне перетворення заробітної плати в різновид соціальної виплати.

Вирішення існуючої проблеми – дуже складна справа, яка потребує комплексного підходу, пошуку та залучення традиційних і нетрадиційних методів реформування соціальної сфери загалом і системи пенсійного забезпечення зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі широко розглядають різноманітні методи та напрями регулювання оплати праці, визначення його ролі та основних завдань. Зокрема проблематика регулювання оплати праці та напрямів її вдосконалення – предмет науково-практичних досліджень Д.П. Богині, О.А. Грішнєвої, А.М. Колода, А.В. Кроленка, С.В. Кривенко, О.І. Матвійчук, В.М. Новикова, Л.Г. Ткаченко, К.Г. Губіна, Н.Д. Лук'яненко, Л.В. Синяєвої, Я.В. Сімутіної, Н.С. Шалімової, А.М. Яценко та багатьох інших дослідників. Однак остаточно не вирішеними, на нашу думку, залишаються проблеми ґрунтовного вивчення та пошуку шляхів вдосконалення власне механізму регулювання заробітної плати, дослідження напрямів реформування соціальної сфери та системи пенсійного забезпечення як складової механізму вдосконалення регулювання оплати праці.

Постановка завдання. Наше завдання – здійснення порівняльно-оцінкового аналізу системи пенсійного забезпечення в Україні та виявлення її основних переваг і недоліків з метою їх врахування та подолання, відповідно, під час формування ефективної системи пенсійного забезпечення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Треба зазначити, що на практиці утворилося певне замкнуте коло на шляху до вирішення проблеми регулювання оплати праці. З одного боку, без суттєвих змін у рівні, структурі заробітної плати працівників неможливо забезпечити повноцінне відтворення людського капіталу, відновити мотиваційний потенціал оплати праці, збільшити платоспроможний попит економічно активного населення, а отже, стимулювати подальший розвиток економіки. З іншого боку, сьогоденний стан економіки не забезпечує необхідних ресурсів для підвищення заробітної плати. Більше того, можливості повного подолання кризових явищ в економіці та досягнення економічного зростання залишатимуться обмеженими і в перспективі.

В Україні назріла потреба у проведенні реформування соціальної сфери, що передусім стосується системи пенсійного забезпечення. Розглянемо сучасну пенсійну систему України з позиції впливу на стан ринку праці та рівень зарплати. На думку І. Я. Чугунова, можна визначити декілька чинників впливу:

1. Високий податок із зарплати. Більшість традиційних пенсійних систем, до яких належить і сучасна українська пенсійна система, фінансують за рахунок податків, що у

зв'язку зі старінням населення значно зростають і здійснюють тиск на ринок праці (знижуючи зайнятість і прагнення знайти роботу) доти, доки пропозиція ринку праці стане абсолютно нееластичною. У зв'язку з цим відбувається витіснення робочої сили у сферу тіньової економіки.

2. Витіснення робочої сили у сферу тіньової економіки. Високий податок на зарплату, який не впливає на розмір пенсії, витісняє робочу силу у сферу тіньової економіки, де її використовують менш продуктивно через обмежений доступ суб'єктів тіньової економіки на ринок капіталу та продукції.

3. Зниження заробітної плати. Офіційні роботодавці зовсім не зацікавлені у зростанні абсолютної величини внеску на пенсійне забезпечення. Отже, вони намагаються якомога довше стримувати зростання рівня зарплати, навіть коли продуктивність праці зростає.

4. Достроковий вихід на пенсію. Більшість систем установлених пенсій пропонують достроковий вихід на пенсію із незначною втратою чи зовсім без втрати у розмірі пенсії, що для політиків дуже привабливо, адже дає змогу приховати безробіття та надати пільги окремим прошаркам населення, але зводить нанівець фінансову базу системи і скорочує кількість досвідчених кадрів на ринку робочої сили.

5. Нераціональне використання ресурсів державного бюджету. Поступове перевищення витрат розподільчої пенсійної системи над надходженнями призводить до дефіциту пенсійного фонду, який згодом трансформується у державний борг. Отже, кошти держбюджету, призначені для підготовки нових висококваліфікованих фахівців зі спеціальностей, що затребувані на ринку робочої сили, інвестуванням в освіту, витрачають на пенсії [1].

Отже, розподільча система виключно негативно впливає на стан ринку праці та рівень заробітної плати. Зауважимо, що розподільча система не виправдовує себе й із загальноекономічної позиції, адже, виходячи із зазначеного, вона призводить до зниження розміру національних заощаджень і забезпечує надто низьку норму прибутку за умов державного управління активами пенсійної системи. Якщо ж уряд обере дефіцитне фінансування своїх витрат, тоді вочевидь не уникнути інфляції.

На думку І.Я. Чугунова, О.А. Самошкіної та ін., питанням економічної ефективності розподільчої пенсійної системи приділяють досить велику увагу, тоді як притаманну їй несправедливість обговорюють значно рідше.

По-перше, заможніші групи населення виходять на ринок праці пізніше, ніж менш заможні. При тому час навчання у ВНЗ зараховують до пенсійного стажу.

По-друге, представники професій, оплата праці яких прямо пропорційна вислугі років, отримують підвищену заробітну плату протягом останніх декількох років (3, 5 або 10). Заробітна плата за цей період і становить базу для визначення розміру пенсії, тоді як більшу частину внесків було здійснено в період, протягом якого їхня зарплата була значно нижчою.

По-третє, зазвичай внески до пенсійного фонду здійснюють через оподаткування доходів лише у вигляді заробітної плати, до того ж, за незалежними від рівня зарплати, однаковими для всіх ставками [1].

Підвищення ефективності й усунення несправедливості сучасної пенсійної системи України, на думку О. А. Самошкіної, можливе тільки за умов її структурного

реформування. Одним із найпрдатніших для цього засобів є використання моделі багаторівневої пенсійної системи. Ця система має бути частково накопичувальною, керівництво нею повинні здійснювати суб'єкти приватного сектору, визначення розміру пенсії залежатиме від суми внесків і доходу, який було отримано внаслідок їх інвестування. Необхідна й наявність окремого механізму перерозподілу доходу у вигляді пенсій на користь малозабезпечених, який фінансуватиме держава за рахунок податків [1].

Загалом така пенсійна система складається з трьох рівнів:

- обов'язковий державний, який формується на базі податків (для забезпечення перерозподілу);
- обов'язковий приватний, цілком накопичувальний (для забезпечення заощадження);
- добровільний (для людей, які бажають у похилому віці бути захищенішими).

Залежність розміру пенсії від здійснених внесків, чого вимагає система встановлених внесків, має зменшити викривлення на ринку праці (витіснення робочої сили у сферу тіньової економіки), адже люди перестають розглядати внески в пенсійний фонд як додатковий податок.

Заощаджені внески та отриманий за їх рахунок інвестиційний дохід перетворюються у пенсійний дохід ануїтетом або поступовим зняттям з рахунку. Це означає, що люди зацікавлені виходити на пенсію якомога пізніше для того, щоб отримувати більшу пенсію. Як наслідок, пенсійний вік збільшується автоматично, без втручання держави. Отже, кількість досвідчених кадрів, присутніх на ринку праці, не зменшується.

Пенсійні фонди, управління якими здійснюють суб'єкти приватного сектору, розміщують капітал, виходячи з економічних, а не політичних міркувань, підвищуючи норму прибутку як для самого фонду, так і для економіки загалом, здійснюють диверсифіковане інвестування, підтримують розвиток фінансового сектору створенням платоспроможного попиту на нові фінансові інструменти та інститути, що одночасно зумовлює створення нових робочих місць, а отже, і підвищує зайнятість, на думку І.Я. Чугунова та О.А. Самошкіної [1].

Для доведення наявності позитивних зрушень в економіці внаслідок реформування пенсійної системи можна використовувати такі методи:

- моделювання, що дає змогу оцінити майбутні зміни;
- економетричний аналіз, що дає змогу оцінити наявні зміни.

Висновки. Для вирішення існуючих економічних проблем необхідно радикально реформувати механізм мотивації праці у всіх ланках національного господарства, удосконалюючи існуючі методи макроекономічного регулювання. Варто також врахувати, що формування нової системи оплати праці здійснюється на основі конкретного соціально-економічного механізму мотивації як певної сукупності економічних і соціальних важелів впливу на працівника для досягнення конкретних поставлених цілей.

З'ясувавши, що накопичувальна пенсійна система ефективніша як у загальноекономічному сенсі, так і стосовно її впливу на стан ринку праці та рівень заробітної плати, ніж розподільча, необхідно розглянути можливість досягнення соціальної справедливості за умов накопичувальної системи. Така можливість видається досить вірогідною через декілька причин:

1. Накопичувальна пенсійна система має встановити справедливість у широкому розумінні цього слова, адже її функціонування стимулює економічне зростання, що є найкращим засобом зростання доходу малозабезпечених верств населення.

2. Дає змогу особам із низьким доходом отримати доступ до інвестування на ринку капіталу. Іншою такою можливістю є тільки у населення з високим доходом. Такий доступ надає можливість отримати високий прибуток.

3. Накопичувальна система значно знижує перерозподіл ресурсів між поколіннями.

4. Метою функціонування державного компонента пенсійної системи є захист груп населення з низькими доходами, забезпечення більшої справедливості, ніж за традиційної системи, за умов якої робітники з високою заробітною платою до того ж отримували і вищу пенсію, де перерозподілу на користь малозабезпечених осіб пенсійного віку не було.

Бібліографічний список

1. Чугунов І. Я. Основні підсумки виконання бюджету / І. Я. Чугунов, О. А. Самошкіна // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 39.
2. Яценко В. М. Солідарний та індивідуалістичний підходи щодо реформування пенсійної системи / В. М. Яценко // Соціальний захист. – 1998. – № 8. – С. 46.
3. Яценко А. М. Пенсійна система України на порозі кардинальних змін / А. М. Яценко // Економіка, фінанси, право. – 2000. – № 6. – С. 29.

Попівняк Р. Напрями реформування пенсійної системи в Україні

Розглянуто сучасну пенсійну систему України з позиції впливу на стан ринку праці та рівень зарплати, виокремлено основні засоби її реформування, визначено основні завдання її вдосконалення, запропоновано багаторівневу модель пенсійної системи в Україні.

Ключові слова: оплата праці, соціальна сфера, система пенсійного забезпечення, розподільча система, накопичувальна пенсійна система.

Popivniak R. Areas of pension reform in Ukraine

The article reviews the current pension system of Ukraine through the impact on the labor market and wages, determined the basic means of reform, the main task of improvement, the multilevel model pension system in Ukraine.

Key words: wages, social, pension system, distribution system, funded pension system.

Попівняк Р. Направления реформирования пенсионной системы в Украине

Рассмотрена современная пенсионная система Украины с позиции влияния на состояние рынка труда и уровень зарплаты, выделены основные средства ее

реформирования, определены основные задачи ее совершенствования, предложена многоуровневая модель пенсионной системы в Украине.

Ключевые слова: оплата труда, социальная сфера, система пенсионного обеспечения, распределительная система, накопительная пенсионная система.